

Teele Jöks (Caesar) oli ehk ainuke, kes tundis end hästi nii lõpmatuid kaunistusi improviseerides kui ka retsitatiivides.

HARRI ROSPU

Vastakaid muljeid barokkooperi mõtestamisest

Aleksandra Dolgoplova

Georg Friedrich Händeli ooper „Julius Caesar“: muusikaline juht ja dirigent Andres Mustonen, lavastaja Georg Rootering (Saksamaa), kunstnik Lukas Noll (Saksamaa), koreograaf Kati Kivitar, valguskunstnik Anton Kulagin. Osades

raadi ning vanade roomlaste vallutuste vahel on kasutatud varemgi, kas või juba mainitud McVicari lavastuses. Noll'i lavakujundus on väljapeetult lihtne, kuid mõjuv. Kunstnik on eraldanud lava puidust karkassidega leidlikult mitmeks tsooniks, mis võimaldab lahutada tegelasgruppe üksteisest. Huvitaval kombel aitab laval püstitatud ehitiste tinglikkus muuta väga usutavaks mitmeid naiivselt ebarealist-

barokkaaria keskendub ühele kindlale afektile ehk emotsionaalsele seisundile, on sellegipoolest võimalik leida erinevaid varjundeid ja neid interpretatsioonis välja tuua. Pahatihti tundus aga, et lauljad püüdlevald selle poole rohkem kui orkester. Eriti ilmekas oli kontrast ühte emotsionaalsesse seisundisse takerdunud dirigendi ja orkestri musitseerimise ning Teele Jöksi väga peene ja läbimõeldud esituse vahel

nautleja, oleks kõlanud kõrges registris kindlasti teisiti.

Mõlemad Caesarid (Jöks ja Liiv) on oma meesrolli hästi sisse elanud. Teele Jöks oli näitlejana alguses ehk vaoshoitum, kuid muusikaliselt valmistas tema esitus äärmiselt positiivse üllatuse. **Monika-Evelin Liivi** rollijoonis oli väga loomulik ja vitaalne, kuid Cornelliana, s.t. algupäraselt just metsosopranile kirjutatud

Georg Friedrich Händeli ooper „Julius Caesar“: muusikaline juht ja dirigent Andres Mustonen, lavastaja Georg Rootering (Saksamaa), kunstnik Lukas Noll (Saksamaa), koreograaf Kati Kivitar, valguskunstnik Anton Kulagin. Osades Teele Jõks ja Monika-Evelin Liiv (Julius Caesar), Monika-Evelin Liiv ja Juuli Lille (Cornelia), Oliver Kuusik ja Andres Köster (Sextus), Olari Viikholm (Curio), Helen Lokuta ja Katrin Targo (Kleopatra), Mart Laur (Ptolemaios), Aare Saal ja René Soom (Achillas), Triin Ella ja Maire Haava (Nirenus). Etendused 27. ja 28. I Estonias.

Estonia laval 27. jaanuaril esietendunud Georg Friedrich Händeli üks menukamaid oopereid „Julius Caesar“ (1724) jätkab ja loodetavasti arendab õhukest barokkooperi lavastamise traditsiooni Eestis. „Julius Caesar“ lavalettoomine tähendas kindlasti suurt väljakutset nii rahvusooperi solistidele kui ka orkestrile, kes ei saa kiidelda just barokkmuusika esitamise suure kogemusega. Interpretatsioon ei pea alati olema ajastuteadlik, kuid sellegipoolest oli huvitav, kuidas saadakse hakkama barokkooperi vokaaltehnikaga, kuidas lahendatakse selle kunstiliigi teatud staatilisuse ning kas süžeed mõtestatakse tänapäevase või barokkooperi esteetika kaudu.

Alustades vaatlemist viimastest punktist, peab tunnistama, et muljeid lavastaja **Georg Rooteringi** tööst varjutasid tugevasti ühest kuulsast lavastusest saadud elamused. Rootering on ilmselgelt väga suurel määral mõjutatud David McVicari lavastusest 2007. aasta Glyndebourne'i festivalil. Vähemalt esimese vaatuse lavalises liikumises on järgitud piinliku täpsusega McVicari lavastust, mille raamistikku asetustid Rooteringi enda ideed. Lavastaja meeldejäävamate leidudest tuleb pähe sõjakate ninjade „haarem“ ja allusioon Eesti taasiseseisvumisele, mille eesti publik võttis vastu väga soojalt, kuid mille üle kõrval istunud Rootsi prouad olid ilmselgelt hämmingus. Väikeseks muinuseks võib pidada lavakujunduse pikka vahetust stseenide vahel, mis tükeldab numbrilist ooperit veelgi ning katkestab tegevuse arengu rohkete pausidega.

Kui rääkida visuaalsest poolest, siis viivad **Lukas Noll** (Saksamaa) lavakujundus ja kostüümid tegevuse XIX sajandi lõpu Egiptusse, Inglismaa okupatsiooni ja Euroopa-vastaste rahutuste aega. Seda anakronistlikku paralleeli imperialistliku Suurbritannia protekto-

väljapeetult lihtne, kuid mõjuv. Kunstnik on eraldanud lava puidust karkassidega leidlikult mitmekeseks tsooniks, mis võimaldab lahutada tegelasgruppe üksteisest. Huvitaval kombel aitab laval püstitatud ehitiste tinglikkus muuta väga usutavaks mitmeid naiivselt ebarealistlikke või staatilisi ooperistseene. Kostüümide osas pole lavakunstnik olnud sama järjepidev nagu lavakujunduses: võis näha nii tänapäeva rõivastust, osmanite riigi või kolonialismiaegseid elemente kui ka XVIII sajandi parukaid ja krinoliinkeite. Kostüümide valik oli siiski enamasti põhjendatud ning isegi kui ooperi lõpustseenis lavale ilmunud parukaga õukondlased ei sobinud väga hästi kokku eelnevalt toimunuga, toonitas see omal moel ooperi erilist vanamoodsat tinglikkust, mida selles žanris siiaaani hinnataksegi.

Tulles nüüd tagasi alguses püstitatud küsimuste juurde, peab kohe tõdema, et baroki vokaaltehnikaga ei olnud enamik soliste tuttav. Erandiks oli siinkohal metsosopran **Teele Jõks** (Caesar), kelle repertuaaris on selle ajastu muusika teatavasti olulisel kohal. Ta oli ehk ainuke, kes tundis end hästi nii lõpmatuid kaunistusi improviseerides kui ka retsitatiivides. Jõksi kogemust võis eriti tähele panna *accompagnato*-retsitatiivides, kus dirigent rakendas kogu keelpillirühma ning muusika kippus muidu meenutama klavessiiniga esitatud Rahmaninovi. Enamiku osatäitjate puhul ei erinevad laulmismaneer *accompagnato*'des millegi poolest aariates kuuldust. Kuna retsitatiivid peavad jälgendama kõnemeloodiat ning juhtiv roll on siin just lauljatel, tekitas romantiliselt laialivalgus saade solistides pahatihti ebakindlust. Seda võis tähele panna ka *secco*-retsitatiivides, milles kõnesolevatel etendustel kasutati koos *basso continuo* rühmaga läbinisti ka harfi, tulemuseks rohkem laulvust ja vähem kõnelähedust ning solistide ja saaterühma nõrgem koordineeritus.

Muusikaline juht ja dirigent **Andres Mustonen** on oma viimastes intervjuudes korduvalt toonitanud individuaalse lähenemise ja loomingu vabaduse tähtsust. Tundus, et see iseenesest tore põhimõte ei väljendunud „Julius Caesaris“ alati kõige õnnestunumalt, vähemalt kontakt solistide ning orkestri ja dirigendi nägemuse vahel ei paistnud olevat kuigi hea. Dirigendi karismat ja emotsioone oli küllaga, kuid viimased võinuksid olla diferentseeritumad ja nüansirikkamad. Olgu peale, et

ja neid interpretatsioonid välja lüüa. Puhuti tundus aga, et lauljad püüdlevad selle poole rohkem kui orkester. Eriti ilmekas oli kontrast ühte emotsionaalsesse seisundisse takerdunud dirigendi ja orkestri musitseerimise ning Teele Jõksi väga peene ja läbimõeldud esituse vahel Caesari eksistentsiaalses monoloogis „Alma del gran Pompeo/ Non é si vago e bello il fior nel prato“.

Kõik need probleemid võtsid aga võimendatud mõõtme II vaatuse kuulsas avastseenis, kus Kleopatra võrgutab Caesarit, korraldades oma palees etenduse. Partituur näeb selles stseenis ette „erinevatest pillidest“ koosneva ansambli huvitav, kuid kõlaliselt äärmiselt ebaõnnestunud lahendus: selle väikese konsordi mängijad on asetatud nii lavale kui ka looži. Paraku muusikud kas ei näinud üksteist ja/või dirigenti või olid põhjused akustilist laadi, igatahes mõjutas selline paigutus koosmängu kahjustavalt. Vähemalt kostis muusika publikuni läbiseegi, mistõttu hakkas kahju Helen Lokutast ja Katrin Targost, kes üritasid kaootilisele saatele vaatamata esitada väärikalt ooperi ühte hittaariat „V'adoro, pupille“ („Imetlen su silmi“).

Solistide esitust mõjutas kindlasti ka partiide kohendamine teistele hääleliikidele. Händeli rollijaotus ooperis ei ole sugugi juhuslik: „Julius Caesar“ on eelkõige ooper noortest, võimulanulistest ja energilistest inimestest ning sellele vastavalt valis Händel ka peategelaste hääleregistrid. Loomulikult praktiseeritakse kõrgetele kastroadiahältele loodud muusika (Caesari, Ptolemaiuse ja Nirenuse partiid) transponeerimist tänapäeval väga palju ja on arusaadav, et Estonia lavastuses lähtuti teatri enda ressursidest, kuid partiide teisaldamine madalamale mõjutab paratamatult ka seda, kuidas kujutatakse ja ka tajutakse tegelaste karakterit. Sellist häälelist (ning ka ealist) transformeerumist rakendati rahvusooperi lavastuses Caesari (sopranist metsosopraniks), Kleopatra (sopranist metsosopraniks), Ptolemaiuse (metsosopranist bassiks), Sextuse (sopranist tenoriks) ja Nirenuse (sopranist metsosopraniks) rollide puhul. Selle tulemusel kõlas näiteks teoreetiliselt impulsiivne, kirglik ja võimuhane Kleopatra enamikus aariates elutargalt, verinoor Ptolemaios brutaalselt, keevaline ja lapseas Sextus kainelt. Ka Caesar, kes, muide, ei ole Händelil ajalookohane 54aastane vana-nev riigimees, vaid vapper sõdalane ja tuline

mees, on näis olevat kaotanud teerajoonid. Mees on alguses ehk vaoshoitud, kuid muusikaliselt valmistab tema esitus äärmiselt positiivse üllatuse. **Monika-Evelin Liivi** rollijoonis oli väga loomulik ja vitaalne, kuid Cornelia, s.t. algupäraselt just metsosopranile kirjutatud partiis kõlas ta palju loomulikumalt kui Caesari rollis. Tema tugev ja mahlane hääle sobis Cornelia traagilise tegelaskuju kujutamiseks suurepäraselt. Kui Liivi Cornelia jättis tõelise uhke roomlanna mulje, siis **Juuli Lille** (samuti metsosopran) kehastatud Cornelia oli väga emalik ja soe karakter ning kokkuvõttes said mõlemad osatäitjad imehästi hakkama.

Kleopatrata paar oli veelgi eripalgelisem. Esietendusel Egiptuse kuninganna rolli laulnud **Helen Lokuta** loodud tegelane oli väga veenev: tema Kleopatra oli kord koketeeriv kaunitar, kord võimuhane noor valitseja, kord truu armunud naine, kusjuures kõik need ümberkehastumised õnnestusid Lokutal väga loomulikult ja ühtviisi veenvalt. Järgmisel õhtul esines samas rollis **Katrin Targo**, kelle puhul tundus kohati, et talle ei sobi mitte kõik Kleopatra *alter ego*'d. Lavaliselt väga huvitavalt kehastasid oma rolli **René Soom** ja **Aare Saal** (Achillas) ning **Mart Laur** (Ptolemaios). Teiste tegelaskujude näitlemine jäi üldiselt ebaühtlaseks, mille põhjus võis osaliselt ollagi hääleliikide väljavahetamine, aga mõnikord nappis veenvust lihtsalt sellepärast, et kogu energia kulus keerulistele baroki vokaalpartiidele.

Iga lavastus eeldab aga harmoonilist meeskonnatööd ja ühe osatäitja panust ei saa vaadelda lahus teiste omast. Kui võrrelda kahte esimest etendust, siis oli esietendusel tegelevaheline keemia palju tugevam kui teisel õhtul. Õhus oli muidugi tunda ka esietendusele omast ärevust, kuid see ei olnud närvilisus, vaid nimelt publikut kaasa kiskuv ja rõõmus erutus. Teisel õhtul ei avanenud tegelaskujude suhted alguses nii eredalt, kuid tegevuse arenedes see vaoshoitus pikapeale kadus.

Lõppkokkuvõttes oli rahvusooperi „Julius Caesar“ lavastus kohati problemaatiline, kuid valmistab ka väga meeldivaid üllatusi. Etendusest saadud vastakad muljed võttis omamoodi kokku üks mu taga istunud Soome kodanik, kes ütles pärast etenduse lõppu autoriteetselt „Muusikki oli hyvä“. See oli ka mõneti ülekohutune, sest Estonia meeskond on teinud väga suure töö ja Händel ei olnud ainuke, kes kiitust väärrib!